

Forestillede fællesskabers virtuelle sangritualer

Forskningsprojekt vil kaste lys over den kulturelle betydning af den virtuelle fællessang under corona-tiden

Katrine Frøkjær Baunvig

Endelig kan man tænde for DR og føle sig godt gammeldags dansk uden at være spændt for en politisk kapring af dannebrog, eneste dagsorden er at skråle på livet løs for reelt at kunne høre hinanden og føle et fællesskab. Næsten som da man under besættelsen arrangerede såkaldte alsangstævner. I dag er fjenden usynlig, men kræver samme type sammenhold. (Fredensborg 2020)

Sådan skrev provojournalisten Rene Fredensborg i sin anmeldelse af DR's fredagssatsning "Fællessang – hver for sig" med værterne Phillip Faber og Mads Steffensen i spidsen, som i marts, april og maj løb over skærmen, mens corona-nedlukningen af Danmark var en alvorlig og trykkende realitet. Fredensborg gav programmet, der inviterede kendte og halvkendte musikere til at fortolke den danske sangskat i optrædener, der forsynedes med karaoketekster, så folk i stuerne kunne synge med, fem ud af seks stjerner.

Omtrent en tredjedel af den danske befolkning har set programmerne (og måske sunget med) flere gange eller decideret jævnligt, viser en endnu ikke publiceret Yougov-rundspørge foretaget af et religionsvidenskabeligt forskerkonsortium med Peter Andersen (Københavns Universitet) i spidsen. DR angiver selv, at de har haft op

mod en million ugentlige seere til ”Fællessang – hver for sig” og søsterprogrammet ”Morgensang med Phillip Faber” (Andersen 2020).

Det er forbløffende høje tal for programmer sendt på flow-tv i dag: De kalder på udforskning. Det samme gør et stort antal klummer, ledere og kronikker i de offentlige medier samt bunker af tweets og facebookbeskeder, der angår sangene, værterne og fællesskabsfølelser. Tilsvarende interessant er det at kaste et nærmere blik på højskolesangbogens pludselige popularitet; i foråret 2020 har sangbogen for første gang nogensinde befundet sig på boghandlernes bestsellerlister.

Udforskningen af disse tendenser er netop, hvad jeg ønsker at foretage i forskningsprojektet med titlen ”Sammen – hver for sig: Virtuelle ritualer i en krisetid”, som jeg har modtaget en større forskningsbevilling fra Det Frie Forskningsråds coronapulje til at gennemføre. Projektet er nærmere bestemt en digitalhumanistisk kortlægning af DR-fællessangen med henblik på at opnå en forståelse af virtuelle ritualers kulturelle betydning i en digital tidsalder. I det følgende vil jeg kortfattet redegøre for mit teoretiske afsæt og min fremgangsmåde. Men eftersom projektet stadig befinder sig i sin begyndelse, har jeg ikke resultater at byde på i denne omgang.

Virtuelle ritualer i en digital tidsalder

”Nu skal vi stå sammen ved at holde afstand.” Dette var statsminister Mette Frederiksens ord, da Danmark den 11. marts lukkede ned for at begrænse spredning af coronavirus og mindske trykket på sundhedsvæsenet. En afgørende belastning for danske borgere blev derefter at håndtere afsondring og ensomhed; en voksende del af befolkningen – som overordnet udviste et højt niveau af ”compliance” med myndighedernes henstillinger til at begrænse fysisk samvær i krisens første fase – rapporterede således, at de ”føjte sig alene”. Allerede før coronavirus steg opmærksomheden på dét, der omtales som en ”ensomhedsepidemi” (Bound Alberti 2018). Coronakrisens sociale isolation pustede altså til et allerede eksisterende bål.

Ikke overraskende opstod der imidlertid civile initiativer til at afhjælpe problemet; spontan prosocial adfærd i krisetider er et velbeskrevet fænomen i human- og samfundsvidenskabens forskningslitteratur (Lefevor et al. 2017). I dette projekt opfatter jeg ”Morgensang med Phillip Faber” og ”Fællessang – hver for sig” som et sådant konkret og spontant initiativ til at modvirke den sociale isolations negative konsekvenser. Disse programmer voksede sig hurtigt til

omfattende multimediebegivenheder. Sangen foregik i private hjem, spredte sig gennem sociale medier og forenedes på flow-tv i såkaldt ”virtuelle fællessange” blandt andet bestående af sangklip indsendt af den danske befolkning. Afsættet var den danske sangskat og Højskolesangbogen – og projektets udbredelse kunne som nævnt i indledningen ikke kun måles i uforholdsmæssigt høje lytter- og seertal (200.000 så med hver morgen, over 1 million fredag aften), men også i interessen for sangbogen: Den har oplevet et stigende antal downloads som app; tilsvarende er den fysiske bog for første gang i sin 126-årige historie at finde på Arnold Buscks bestsellerliste.

Min forskning angår social sammenhængskraft i nationale, religiøse og amourøse fællesskaber i moderniteten (se Baunvig 2015; Baunvig 2014; Baunvig 2018). Denne interesse har udfoldet sig i studier af dansk (grundtvigsk) sangkultur, social følelseshistorie og ritualpraksis. Det er min erfaring høstet gennem disse studier, som jeg i kombination med mine digitalhumanistiske metodeerfaringer vil bringe i anvendelse til at foretage en digitalhumanistisk kortlægning af DR-fællessangen med henblik på at opnå en forståelse af virtuelle ritualers kulturelle betydning i en digital tidsalder.

Forestillede sangfællesskaber

Roman- og avismediernes udbredelse gødede nationalstaternes opblomstring i 1800-tallet. I tillæg til en sproglig harmonisering gav disse medier rum og anledning til, at individer, der ikke ellers havde nogen form for kontakt, kunne føle sig samtidige og forbundne – knyttet sammen i de ”forestillede fællesskaber”, som nationer (blandt meget andet) er (Anderson 1983). I Danmark blev denne emotionelle komponent i dannelsen af den moderne nationalstat styrket i fremvæksten af en række fysisk-kollektive praksisformer, hvoraf den fællessang, der voksede frem i grundtvigske miljøer fra slutningen af 1830’erne, skulle få varig kulturel betydning. Fællessangen kobled sig på en almen nationalromantisk trend, som favoriserede kulturelle udtryk, der fremstod oprindeligt danske og som understøttede (udviklingen af) den kollektive erindring. Brugen af nationalromantiske tekster i situationer, hvor det forestillede fællesskab bliver gjort håndgribeligt-samtidigt i fysisk samvær, viste sig attraktiv til håndtering af de kriser, Danmark gennemlevede i det 19. og 20. århundrede. For eksempel udsendte fællessangen i Sønderjylland efter 1864 og alsangsarrangementerne under Anden Verdenskrig selvforstærkende kollektive signaler om kulturel modstandskraft i en krisetid (Adriansen 2016).

Men den danske sangtradition er ikke enestående, rytmiske fælleshandlinger har genereret social sammenhængskraft siden menneskeartens oprindelse. De kan styrke *social bonding*-processer samt graden af erfaret *connectivity*. Sang kan være et effektivt socialt og religiøst mobiliserende middel, omvendt kan tabet af en sangtradition opfattes som et kulturelt traume (Mithen 2007).

I den indeværende coronakrise ser man verden over eksempler på spontan musikalsk udfoldelse og fællessang (Langley & Coutts 2020), men kun i Danmark huses fænomenet af en offentlig medieinstitution. Udover at underminere den udbredte opfattelse, at flow-tv'ets rolle er udspillet og erstattet af streaming (Hilmes 2014), kæder de virtuelle fællessange offentlige og private samt fysiske og digitale sfærer sammen og skaber nye typer af kollektiv intimitet og samtidighedserfaringer. Fænomenets popularitet gør det oplagt at spørge: Hvordan bruger og fortolker den danske befolkning den virtuelle fællessang? Dette er da netop også projektets overordnede spørgsmål, som jeg vil konkretisere, operationalisere og besvare gennem en kaskade af såkaldte *distant readings* på baggrund af et bredspektret digitalt datasæt (Moretti 2013).

Kortlægning af den virtuelle fællessang

For at kortlægge betydningen af virtuel fællessang under coronakrisen er første opgave at indsamle data i perioden marts–august 2020 fra følgende repositorer:

1. DR's mailkonto morgensang@dr.dk, hvortil i skrivende stund (primo juni 2020) er indsendt omtrent 20.000 mails indeholdende sangforslag, ris og (mest) ros
2. Samtlige danske aviser samt Twitter, Facebook, Reddit og YouTube for perioden februar–august 2020
3. Højskolesangbogens app
4. Folkehøjskolernes Forenings Forlags salgsdata for højskolesangbogsalg i februar–august 2020

Ved hjælp af forskellige, moderne computerprogrammer, som kan lave søgestrategier i store mængder data, vil jeg fremvrise følgende: (A) et kort over DR-fællessangens semantiske konturer. Det vil i praksis sige en kortlægning af, hvilke ord der optræder hyppigst sammen med "fællessang", "højskolesangbog", "højskolesangbog", "Phil-

lip Faber” etc. i offentlige og på sociale medier; (B) en oversigt over sangens geografiske distribution. Her undersøger jeg, hvor i landet Højskolesangbogen sælges og købes, ligesom jeg interesser mig for, hvilke stednavne der kobles til ”fællessang” i offentlige og på sociale medier samt i brugernes egne henvendelser til DR; (C) et overblik over fællessangens forhold til den eksisterende tradition. Her er min interesse, hvilke sange der er mest populære og ønskes hyppigst? Er der ved at danne sig en ny kanon? Hvor gamle er de sange, folk ønsker og liker? I hvilket omfang indgår termer som ”historisk”, ”tradition”, ”alsang” etc. i omtalen af fællessangen i offentlige og på sociale medier samt i brugernes egne henvendelser til DR?; (D) en oversigt over brugernes udsagn om den virtuelle fællessangs emotionelle effekt. Her vil jeg forsøge at afdække, hvilke følelsetermer der optræder i mailhenvendelser til morgensang@dr.dk. Hvad er fordelingen af subjektformer i singularis og pluralis i henvendelserne? Dette forhold kan indikere grad af fællesskabsidentifikation.

Disse fire spørgehorisonter skal give et indblik i, hvordan fænomenet relaterer sig til en eksisterende sangtradition men også antydninger af, hvordan det afviger.

Videre perspektiver

Ud over at give os en viden om dette konkrete og populære danske fænomen er et overordnet og mere langsigtet formål med projektet at danne afsæt til videre studier i virtuelle ritualers anvendelighed og potentiale generelt; hvilke typer af fællesskaber egner de sig til at opretholde? Hvilke gør de ikke? Hvilken rolle spiller forestillet samtidighed? Og hvilke teknologier kan generere disse? Den slags spørgsmål kan dette projekt ikke besvare i sig selv. Men det kan hjælpe til at påbegynde overvejelserne.

Bibliografi

- Adriansen, Inge. 2016. ”Brug af sange i nationsopbygningen”. I *Hjertesproget: 16 forsknings- og praksisbaserede studier af sangens egenskaber, vilkår og virkning*, redigeret af Stine Isaksen og Peter Frost, 27–52. Herning: Videncenter for sang.
- Andersen, Frederik Bjerre. 2020. ”Fællessang går viralt”. DR. 27. mars. <https://www.dr.dk/musik/faellessang-gaar-viralt-200000-synger-med-hver-dag-og-nu-vil-mette-frederiksen-ogsaa-vaere-med>.

- Anderson, Benedict. 1983. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Baunvig, Katrine Frøkjær. 2014. "Den inderlige deltagelse". *Grundtvig-Studier* 65: 157–175.
- Baunvig, Katrine Frøkjær. 2015. "Come Together: Thoughts and Theories on Social Cohesion in the Work of Nikolai Grundtvig and Émile Durkheim". I *Building the Nation: N.F.S. Grundtvig and Danish National Identity*, redigeret af John A. Hall, Ove Korsgaard og Ove K. Pedersen, 232–253. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Baunvig, Katrine Frøkjær. 2018. *Den Eneste Ene: Historien om hvordan vi lærte at drømme om den store kærlighed*. København: Gyldendal.
- Bound Alberti, Fay. 2018. "This 'Modern Epidemic': Loneliness as an Emotional Cluster and a Neglected Subject in the History of Emotions". *Emotion Review* 10 (3): 242–254.
- Fredensborg, René. 2020. "Nødpakke med noder". *Ekstrabladet*. 12. april. <https://ekstrabladet.dk/nyheder/samfund/noedpakke-med-noder/8088005>.
- Hilmes, Michele. 2014. "Baby, It's You: Web 2.0, 2005–Present". I *Only Connect: A Cultural History of Broadcasting in the United States*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Langley, Michelle og Leah Coutts. 2020. "Why do We Turn to Music in Times of Crisis?" *World Economic Forum*. <https://www.weforum.org/agenda/2020/03/coronavirus-music-covid-19-community/>.
- Lefevor, G. Tyler, Blaine J. Fowers, Soyeon Ahn, Samantha F. Lang og Laura M. Cohen. 2017. "To what Degree Do Situational Influences Explain Spontaneous Helping Behaviour? A Meta-analysis". *European Review of Social Psychology* 28 (1): 227–256.
- Mithen, Steven. 2007. *The Singing Neanderthals: The Origins of Music, Mind, Language and Body*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Moretti, Franco. 2013. *Distant Reading*. London: Verso.

Katrine Frøkjær Baunvig er lektor på Aarhus Universitet og leder af Center for Grundtvig-forskning. Hendes forskning omhandler bl.a. fællesskaber og social sammenhængskraft, herunder Grundtvigs syn på og påvirkning af fællessangens betydning i Danmark.